

Hétköznapi falun

A tanárit már fűtik. Négy-öt lépésnyi szoba, zsúfolt a szekrények, összecsavart térképek miatt. Középen a nagy asztal csaknem keresztüléri. Az órával szemközti falon függ a címer, túlméretezett gipszöntvény. Az órarend és kimutatások mellett el sem férne semmiféle díszítés, az ablak fölé szorult az egyetlen jelmondat is: „Az ifjúság a holnap nemzedéke!”

Körülülük az asztalt. A régiak közül valakinek eszébe jut, hogy magában összeszámolja az újakat. Több mint fele friss tanerő. A tavalyiak közül sokat áthelyeztek a nyáron. A körzeti tanfelügyelőt éberség hiánya miatt váltották le. Az öreg igazgatót azonnali hatállyal nyugdíjazták. A hosszú szolgálat után bánatosan szedegette össze a cuccot ószhajú feleségével. Teherautón költöztek városra, a lányukhoz. A falu végéig olyan hosszú kísérete volt a kocsinak, mint egy halottas szekérnek.

Megkezdődött a gyűlés. Beszélgetés közben a zárt ablakon át behallatszik, amint az utcán elzötyög egy megterhelt szekér. Nagy lehet a súlya, a kerék ráfja erősen vullatja a kavicsokat.

Kifelé a titoktartást Márton, az iskolaszolga szavatolja. Hónapokkal ezelőtt olyan gyűléseket is megérttek ezek a falak, hogy amikor az ajtót megpattintották, széjjelrebbent a hívatlan hallgatóság, mint valami csattanásra a garázdálkodó egerék. És arra is volt már példa, hogy a tanárok bátortalanul néztek egymásra: vajon ki merjenek-e menni? Most csend van és békeség. Márton lelke nyugalomra pögdörgeti a bajuszát, strázsája az ajtó előtti hokedlin már csak formaság.

— Joli, te megvárhatnál! . . .

A megszólított nő pattanásos arcú, harmincéves forma tanítónő. Néhány hete került az iskolához, olyan se hideg, se meleg — ezidáig még nem alakult véleménye róla.

A gyűlés után rendre mind elszállingóztak, nem maradt más az irodában, csak Joli meg az igazgatónő, aki egy percig készülést mímelve rendezget, de nagy elhatározással leteszi a táskáját az asztalra.

— Hogy állsz te azzal a technikus fiúval?

A tanítónő arcán pillanatok alatt lobot vet a düh:

— Kikérem magamnak! Az iskolai szentbeszéd hagyján, de ami személyes . . .

— Hagyjad! — vág a szavába az igazgatónő. Hangjában, gesztusában semmiféle sallang, haragját legyűrte, még mielőtt feltörhetett volna.

— Egy nőnek akkor is szüksége van férfirra, ha szerencsétlenségére éppen falusi tanítónő. Ezt semmiféle szabály sem tilthatja.

— Igaz — hagyja rá az igazgatónő. És közben ő is arra gondol, hogy a húsz éven felüli nőknek tényleg nem elég csak az étel. Boccaccio jut eszébe, s elneveti magát: még a felszentelt apácák is évszázadokon át, ha az éjszaka sötétjében is, csak lebonyolították kalandjaikat.

A hangja epés:

— Az a növényvédelmi technikus legalább öt-hat évvel fiatalabb nálad. Tán csak nem szerelem? . . .

— Ez még Tótfaluban is megmaradhat privát ügynek! Vagy nem?

— Csakhogy neked néhány héttel ezelőtt még egy traktoristád is...

— Szóval a főnök elvtársnő öszüzessége kémkedik? Maholnap már őrt állít a beosztottjai ágya mellé... Vagy inkább személyesen fog beleskelődni a tornácról?

A nő már se lát, se hall. Az arca remeg. Lehet, hogy a vérnyomása is magasabb a kelletténél. Nem elhízott, de jól táplált teste majd elpattan az energiától. Ezt a fáradt, termetre jelentéktelenebb igazgatónőt egyetlen mozdulattal beseperhetné az asztal alá. Az egészen halkán válaszol:

— Akármit is mondanék, te mostantól kezdve haragszol rám. Sajnálom, de arra nincs erőm, hogy belső háborúzást is vívjak. De az eredményben sem hinnék veled kapcsolatban.

— Mert én már deklasszálódtam, ugye? Még szerencse, hogy nem így mondtad: kurva!

Az igazgatónő legszívesebben, és ha tudná, kipenderítené az irodából ezt a szerencsétlent.

— Az este a szövetkezet felől jöttem — mondja. A hangja nyugodt, kissé talán részvétellel árnyalt. — A Kőhídon egy sereg legény támasztotta a karfát. A sötétben nem láthattak, s magukon kívül mást sem hallottak. Ezért a szavukat jó messziről is meg lehetett érteni. A csapat mellett jövök el, amikor a traktorosod egy-két évvel ezelőtt még iskolába járt kölyköknek meséli, hogy neked milyen nagyszerű „technikád“ van...

A nő az asztal mellett ül. Megizzadt ujjai öntudatlanul papírgaluskákat gyűrögetnek.

— ...és a traktoros után most ez a technikus. Erre én csak azt mondhatom: jobb, ha békességben elválunk. Még ma este írok a tanúgyhöz egy levelet. Persze, nehezen hiszed el, hogy milyen levelet írok. Sok iskolánál van üres hely, biztos választhatsz. Holnapután már másutt tanítasz. Ha itt maradnál, Tótfalu és én nem tennénk jót neked. A kollégáknak ne is szóljunk semmit. Jó?

A tanítónő még mindig a papírgaluskákat gyűrögeti, ebben a percben gondolatai sincsenek. Csak későre sóhajt:

— Jó.

*

A félnótás a delet várja. A torony zsalugátere mögül elnéz a házak felett, számba veszi, hogy mit művelt az éjszakai hóharmat. A tegnap még szép zöld kukoricalevél már zörög. A kaszátlan lóheresarjút is leforrázta a dér, és kókadoz minden kései virág.

A harangozó csak arra jó, hogy báméskodjon. És hogy a köteleket meghúzza, valahányszor felkiált a pap. Munkára ritkán lehet fogni: szekeret, jószágot egyáltalán nem bízhatnak rá. Még gyermek volt, amikor apjával üres szekérral ereszkedett le a Kisvölgyön. A legmeredekebb lejtőn elszakadt a kerékkötő. A súlyos lökéstől majd térdre estek a lovak. Tartani próbálták egy pillanatig. De aztán porfelhőbe kavarodott minden. Az elszabadult alkotmány űzte az állatokat, mint valami ostromszekér. A völgynek rohanó szörnnyetegről előbb ez, majd az szotyogott le. Apja hiába próbált legrani. Ő pedig csak kuporgott a szekér hátuljában, szorította vaslőcs-szarvát. Amikor mindennek vége volt, úgy kellett az ujjait lefejtetni. A közeli földekről szaladtak össze az emberek, közrefogták a szennyes habot fújató lovakat. A szekérnek már a fele sem volt ép. Apja mellett esett a helyéből kirázódott nyársba. Esméletlenül vergődött. Felordított, amikor a hegyes karóból kihúzták. És nemsokára elhagyta a lélek.

A harangozónak elég, ha elrohan mellette egy szekér. Nyomban elsűrűkül előtte a világ, ordítva szalad haza. De a futástól hamar elfárad, szédeleg, fejét tenyerébe hajtva ül le az árok szélére. Addig ül, míg fel nem szárad a testén kiütkező verejték.

Különbön békés ember. Félnapokat kószál a mezőn, néha önként odaáll valamilyen munkához. De egyet gondol, s fiatal lábaival elinal egy-egy lepké után.

Most, mintha a nyarat sajnálná, szinte bánatosan néz szét a toronyból. Várja, hogy a pap felkiáltson. Amióta ő harangoz, Tótfaluban még egyszer sem késett a dél. Ösztöne már jóval előtte, a mezőről is hazahajtja.

Báméskodva vár. Pihen. Édes-kesernyész illat csap fel a haranglábig — valahol odaégették a szilvaizet.

Amikor végre felszól a pap, éppen mosolyog: alant egyik udvaron a sok ciberabálástól a kölykök mindegyre hátra szaladnak a kisbudira.

*

Akárhányszor néz fel, csak rongyos felhőket lát. Ha biztosra tudná, hogy ma már nem sűt ki a Nap, akkor odakiáltana a fiúknak, hogy hazafelé! De hátha kisűt?

Négy traktor kúszkodik egy kukoricással körülölelt tarlón. Egymás elé fogva egy-egy gép, a négy traktor csak két ekét húz. A fordulónál nyeregből dirigálják egymást az olajosképű, ázott emberek. Csak integetnek, mivel az erős berregés miatt hiába is kiabálnának. Az egyik vontató nagyot feszít, messze repülnek a csavarok, az újjnyi vastag sodronykötél úgy szakad, mintha csepüből volna. Még kell állni. De leáll a másik két traktor is, mivel a csúszós barázdából csak ügyel-bajjal lehetne kitérni. Legalább segítenek.

Az agronómus a szántás szélén áll, gumicsizmában, vízhatlan köpenyben. A szél a traktorok irányából fúj, s így a távolság ellenére is hallja a dühödt kifakadásokat. A kárvallott vontató hangja csaknem sírásba vált. Kapkod. Az összekötő csavarokon forgatja a kulcsot, s hogy az többször is megszalad, a földhöz vágja:

— Na, aki engem még egyszer kihajt ilyen időben...

Háttal áll a fiúknak és arra gondol, hogy most jobb lenne a megígért kancsó bor mellett. Csak egyszer kellene szólnia a traktorosoknak, máris kanyarodnának kifelé, s ha csúszkálva is, de végre már csak hazafelé evickélnének.

Egy helyben áll. Óvja magát a permetelő esőtől, mégis a nyakába csorog a víz. Arra gondol, hogy sapkájukról olajos lé csorog a fiúk nyakába is. Talán átkozzák is emiatt. Ő hajtotta ki a traktorosokat.

— Szítal — próbálták legalább elodázni a dolgot.

— Kint kell megvárni, hogy elálljon! — kiáltotta — és a vér a fejébe tódult.

— De a föld úgyis mélyen nedves...

— Fúj a szél, majd csak felszikkad!

Reggeltől hol esik, hol megáll. Késő délután van már, de még nem szántottak annyit, mint máskor két óra alatt. Nem számít. Az este kint volt a rajontól az Őreg.

— Nem értem magukat! Böven van felszabadított föld, jók a traktorok. Mégis kevés a szántás. Búzából alig vetettek valamit. Mit csinálnak maguk itt?

— Lágy a föld, elnök elvtárs...

— S ha már csak fagyva keményszik meg?

(„Igenis, elnök elvtárs! A földet csakugyan fel kell szántani. Jövőre a búzát el kell vetni. Igenis, elnök elvtárs! Ez a legfontosabb. Megértettem. Még ha rossz magágyba is, a búzát a kitűzött határidőig el kell vetni. Lehet ugyan, hogy a lágy vetés miatt majd kevesebb terem... De azért mi a búzát elvetjük, igenis, elnök elvtárs!”)

— Tudja maga, hogy engem a tegnapi csúnyán lekaptak? Hallott már telekonferenciáról, ugye? A tartomány a központ és egyszerre kapcsolják hozzá a rajonokat. („Te hogy állsz, te mennyit vetettél, te mennyit szántottál? Mennyit?... Mi az istent csináltok ottan? Karácsonykor is vetni akartok? Vackolódtok még sokat azzal a pár száz hektárral, vagy mi a csoda? Mindjárt az összes tartomány megelőz. Rákapcsolni! Azt akarjátok, hogy holnapután megint lekapjanak miattatok?... Rákapcsolni!!! — Elnök elvtárs! A búza el lesz vetve. A földet ha nedvesen is — mielőbb felszántjuk!...”)

Alázatos hangra retten.

— Mérnök elvtárs, hány óra?

Tömzsi, piros képű, öregedő ember áll előtte. A traktorosok brigádosa. Egy perccel néz felette. És eszébe villan egy nagyon régi plakát. Kuláklista volt, azon elevenítette meg ezt az embert olyan hűen egyik tanár, amint éppen a cséplőjével játszik. Volt az embernek ugyan cséplője, de semmi egyebe. A felesége örökölt néhány hold földet, azt eladta, hogy egy rozoga cséplőgépet vehessen. Addig mindig a más gépén dolgozott. És most végre vehetett egy cséplőt. Elbonthatta, javíthatta, újra összerakhatta. Az első őszőn cséplelt ugyan, de szezon után megint el kellett szegődnie a más malmába. Nagy volt a kvóta, a cséplő már nem hajtotta ki a költséget. Következő őszzel csak dőcögött a gép. Vaszi bácsi „szabotór” lett. Azt mondták akkor az emberek, hogy belezavarodott ebbe. De kiderült, hogy nem zavarodott meg, csak búskomor lett. Ma is halkszavú.

Elnéz a brigádos felett, s közben arra gondol, hogy azt most nem a pontos idő érdeklí. Ezért csak elmosolyodik röviden, és felhúzza a vállát.

— Mit tehetünk mást, Vaszi bácsi?...

Az ember fejét leszegve caplat vissza. A mérnök még magában is szólingatja:

— Mit csináljunk, Vaszi bácsi?

A gépek újra megindulnak. Az agronómus közelebb megy a barázdához, és nézegeti, hogy az ekék nyomán milyen fényesen csillan a föld. Nézi, hogy a nemrég felfordított rögökön máris apró erezeteket vágott a szemerkélő eső. Áll a barázdán, miközben mindegyre mellette vergődnek el a traktorok. Nézi a földet, a csúszkáló, természetellenesen berregő gépeket, a szótlanul küszködő embereket. És közben arra gondol, hogy holnap délután máris jelentenie kell, hogy mit végeztek.

Később, anélkül, hogy tudná, lehajol, és belemarkol a földbe. Orra nyers, kesernyés illatot szippant fel. Egy darabig a markában forgatja a földcsomót. Lassan gombóccá formálja. Aztán nagy erővel odavágja.

Jó darabig bátorítgatja magát, míg végre hadonászni kezd.

A gépek leállnak.

— Fiúk!... — kiáltja nagy hangon. — Mégis haza kéne menni!

Egyetlen cukrászda van a rajonközpontban. Igyekszik mindenben olyan lenni, mint a nagyvárosi édesség-helyiségek. Sok fiatal azt mondja, hogy különb is azoknál.

Mária most hanyatt fekszik az ágyon, és a sötétben maga elé képzei ezt a cukrászdát. Ott pihent meg a gyűlés után. Kért egy kávé, de felét otthagya. Mintha cikória-ízét érezte volna. Kis idő múlva máris kavargott a gyomra. Amióta hazajött, mindenből evett, kávé is főzött. Mégis a lötyty ízét érzi a szájában.

— Hálásak lehetünk magának, hogy talpra állítja a tótfalusi iskolát — mondta gyűlés után a tanügyi osztály vezetője. És megszorította a kezét: — Számíthat arra, hogy amint módunkban lesz, azonnal behozzuk.

Nem először hallja ezt a szónoklatot. A volt dékánjára is emlékszik.

— Kitűnő diplomája van! Nyugodjon meg, nem felejtkezünk el magáról! Addig is, amíg behozhatjuk, már ott kint, tanítás közben kezdjen tudományos munkához. Valami szerény eredmény nem árt az ügynek.

(— „Persze, dékán úr, ha éppen egy előadótanár vette feleségül a kolléganőmet, csak nem küldhetik őt falura. Igaz, hogy nekem mindig kitűnő jegyem volt, de csak azért nem várhatom el, hogy engem tartsanak vissza. Lám, milyen szépen megmagyarázta a dékán úr, hogy ha továbbra is szorgalmasan dolgozom, az majd nem árt az ügynek... Tudja, dékán úr, láttam én már olyan szorgalmassakat, akik nem kerültek vissza. Mert a következő évben újra megnősült valaki. Egyik évben ugye éppen a dékán úr fia végzett...”)

Szó szerint emlékszik arra, hogy mit mondott egyszer a dékánnak:

— Amikor a hetedik osztályt végeztem, volt a faluban egy fiatal tanítónő. Ha nem ő tanít, talán a kitűnő abszolválómmal is megmaradtam volna a fakanál mellett. Egyszerű kis tanítónő volt érettségivel, minden más képesítés nélkül. De én még ma is gyakran gondolok arra, hogy olyan pedagógusnak kell lennem. Használhatok az ügynek, ha olyan leszek, mint ő.

(„Persze, dékán úr, most az örömtől remeg a tokája. Mert velem simán megúsza. Nem kell kimagyarázkodnia. És még sláger is vagyok: »...ilyen pedagógusaink vannak kint az életben!« Brávó, öreg trotty! Jól neveltetek. Lám, tudom, hogy a hozzáértő pedagógusoknak az életben a helyük. Ilyen nagyszerű eredményért talán még kitüntetést is kaphat, dékán úr: milyen jól nevelt fiatalok! Micsoda nagyszerű fiataltság!”)

Tudja, hogy holnapra kialszik benne majd minden. De ma még forr. Mára behívták a rajonhoz az iskolaigazgatókat — vagy negyven embert... És egy vadozatú brosúrát olvastak fel előttük a vallás eredetéről. Ki tudja, hányadszor hallották? Sok unszolás után néhányan végre helyi példákkal „szóltak hozzá” — önkritikai szellemben. Azután a főtanfelügyelő beszélt — kritikai szellemben: „van-nak ugye még hibák...”

(„Igen, főtanfelügyelő elvtárs! Még olyan súlyos hibák is adódnak, mint például a formalizmus, az időpocséklás.”)

Holnapra talán elcsitul benne minden. És jókedve lesz, ha sütni fog a nap. Ja persze!... Holnap vasárnap. Leghamarabb ír majd egy levelet.

(„Drága szüleim!

Nem olyan rossz itt, mint ahogy édesanyám elképzei. Édesanyám csak egyszer volt itt, másfél nap alatt nem ismerhette meg az embereket. Nem olyan csiszoltak, mint a nálunkvalók, de az nekem még jó is. Legalább nem olyan gögösek, van bennük tisztelet. A mi falunkban egy kicsit jött-mentnek nézik a magunkfajta iskolázott embert. De ezeknek a condrásoknak elég, ha egy jó szót szölok a világról, máris őszintén hiszik, hogy csakugyan olyan a világ.

... Írják, hogy szobabútort akarnak nekem venni. Minek? Kilenc év alatt jóformán egy rongyot sem tudtak akasztani maguknak, most meg ilyesmin verik a fejüket? Inkább fellélegeznének. Ha lehet, arra tegyenek félre egy kis pénzt, hogy édesapámat a nyáron fürdőre küldjék a köszvényével. Bútort majd veszek én. Vagy veszünk azzal, aki feleségül kér. Édesanyám persze most is pityereg, amiért szerinte nem törődtem eleget a férjhezmenetellel. Nyugtassa meg, édesapám, hogy nincs semmi baj, egyszer majd férjhez megy az aranyos lánya. Különben is, nem azt mondja mindig, hogy nincs nálam szebb a világon? Akkor meg?...”)

Na te szép lány, most vetközz le. Ilyenkor szoktak vetközni az asszonyok. És bebújnak a férjük mellé, a megmelegített ágyba. Te egyedül fekszel le, mert egy moziért soha nem hagytad a könyvtárat. És a moziban otthagytad a fiút, akinek talán tetszettél, de már első alkalommal meg akarta tapogatni a melledet. Bolond lány vagy te, jól mondták egyszer: zergé!

Zergét pedig nem ejteth el egyikőnyen akármelyik vadász.

Bazsó Zsigmond

Részlet egy készülő könyvből

Korszerű vidéki népművelés

Egyes népművelők házi készítményű szótárában a tv az O betűnél található. „Tv — lásd: objektív nehézség.” Ide tartozik, a többi közt, a mozi és nem egy esetben a városközelség is.

Valóban megnehezítenék, talán ki is szorítanák ezek az „objektív nehézségek” a művészkedést, a népművelést? Vizsgálódásunk helyéül elsősorban a Bánságot választottuk, mert országunknak ez a vidéke a fent nevezett „objektív nehézségekben” — mondhatjuk — a leggazdagabb.

Újszentesen tavaly a népművelésnek még mind a három „O” tartozékát megtalálhattuk. Tavaly — hangsúlyozzuk —, mert idén már... mindegyik a maga megfelelő helyére került.

— Szükségtelen itt a színjátszás, a karéneklés meg a színpadon ropott tánc — fejtette ki véleményét a művelődési otthon akkori igazgatója —, mert az újszentesinek csak egy jó futamodás kell, s máris troli viszi Temesvárra, ahol aztán a színházak vagy opera a falusinál sokkal színvonalasabb előadásaiban kedvére válogathat.

Nem áll szándékunkban a műkedvelés igényeire kitérni, amelyek egyszersmind — a művészet érzékelésére irányuló „belső parancsoktól” eltérően — ösztönzői is a művészkedésnek. Egyelőre csupán egy-két tényt szeretnénk megjegyezni.

1967-ben — egyes újszentesi népművelők állítása szerint — azért nem tudott az itteni művelődési otthon úgyszólván semmi tevékenységet felmutatni, mert a tévét, mozit és városi szórakozást kedvelő ifjúság már „nem érez kedvet arra, hogy színpadra lépjen“. S mi történt aztán 1968 első hónapjában? Amikor a művelődési otthon új igazgatója: Miskolczy József és a tizenhat éves rendezői tapasztalatú Vass Irma tanítónő megkérdezte: ki akar szerepet vállalni, nem kevesebb mint 23 fiatal iratkozott be az újralakuló színjátszó csoportba. Hogy a jelentkezők igényeinek eleget tehessen, Vass Irma egyszerre két színdarabból osztotta ki a szerepeket, s a két tagozat — felváltva — hetenként összesen hatszor próbált. Alig fél év leforgása alatt négy bemutatót tapsolhatott meg az újszentesi közönség, s közben-közben a színjátszók három-négy községben is vendégszerepeltek. Sőt, a Caragiale Színjátszó Fesztivál (már rangot jelentő!) megyei szakaszába is bejutottak — Móricz Zsigmond *Nem élhetek muzsikaszó nélkül* című négyfelvonásos színművével. Úgy tűnhet, mindez úgy kezdődött, hogy a szereplők máról holnapra „megtáltosodtak“. Valójában viszont úgy kezdődött, hogy Miskolczy előbb egy könnyűzenekart alakított, mire felerősödött a régebbi alakult népi zenekar, mert jó képességű versenytárrsal szemben kellett bizonyítania életre hivatottságát. Szokásossá váltak a csütörtök délutáni ifjúsági összejövetelek: táncok, bálók, olyannyira, hogy — műsor nélkül már kezdtek unalmassá válni. S úgy nőttek aztán akaratra a vágyak, mint akinek addig kerekedik a jókedve, mígnem jóformán észre sem veszi s már dalol is. S a daltól már ismét csak egy lépés a tánc — s a táncból az olyan tánc, amelyben hat-nyolc pár megmutatja, hogy jobban, szebben tud, mint a többi...

Persze, nem kell megfélemednünk arról a magasabb rendű ösztönző erőről sem, amit a népnevelő és műkedvelő *hivatástudata* jelent a közönségnevelésben. De ezt most nem részletezzük: számos sajtótermékünk cikkezett már róla. Nézzük meg inkább — mielőtt a „konkurrens“ vagy „jóbarát“ vitáját megpróbálnók eldönteni —, hol és miben igazolta a vidéki népművelés a maga korszerűségét és — tv ide, tv oda — közönségvonzó erejét.

Új napokról — új nóta szól

Mi történt ott, ahol a mozi és a tv előbb „hódította meg“ a lakosságot, mint nálunk? Nem célunk az erre vonatkozó statisztika adatainak részleteibe bocsátkozni, de összegezésükként elmondhatjuk, amit népműveléssel foglalkozó s külföldet járt kulturális vezetőinktől is tudunk.

Annak idején a tv rohamos térhódítása nyomán ugyancsak csökkent a műkedvelő együttesek — mindenekelőtt a színjátszó csoportok — száma. De úgy látszik, miként a mozi sem tudott a színház fölé, hanem „csak“ mellé nőni, a műkedvelést sem szoríthatta ki a kultúrának tv-hullámokon történő „házhoz szállítása“. Sőt, egyes nyugati országokban tett megfigyelések szerint a műkedvelés ott is feléledő törekvést mutat: újralakult, patinás multú énekkarok, új rendezői és interpretálásbeli megoldásokkal kísérletező műkedvelő csoportok, színháztermeket időnként kibérelő félamatőr együttesek tevékenysége vall erről. Nem is beszélve a könnyűzenei együttesekről, amelyek száma manapság sokkal magasabb, mint valaha, s amelyek jelentősen fejlődtek színvonalban. Nos, semmi komoly akadályát nem látjuk annak, hogy a népművelés itt és most reneszánszát ne élje.

A Bánságban is nem egy példa bizonyítja: nem minden téves, ami *tévés*, csak a tv fetiszizálása téves. — Nem is tudom — valiotta be Szász Géza, a tavaly alakult zombolyai ifjúsági klub igazgatója —, miért kellett annak idején nekünk, népművelőknek „megijednünk“ a tv-től... — De hadd vázoljuk az esetet sorjában.

Az igények előzetes tanulmányozása, új formák keresése, ötletgazdagság jellemezte a klubot már tevékenységének kezdetén. A vezetőség semmi olyant nem kezdeményezett, amiről tudta, hogy a tagok körében csupán mérsékelt visszhangot keltene. Íme néhány itteni „mágnes“. Jó képességű könnyűzenekar, hetenként bál, s előtte olyan rendezvények, mint: *Zsombolyai Könnyűdal-énekesek Fesztiválja* (egy kicsit hangzatos a cím, de baj ez?), szavalóverseny, zálogosdival egybekötött *Ki mit tud?*-versengés és a rendkívül derűs hangulatú *Ki mit nem tud*-akció, hogy csak egy párról szóljunk a bál népszerű előzményei, illetve közbeiktatásai közül. De megemlíthetjük még például, hogy március 8-án a klub minden lánytagja virágot kapott, a fiúk figyelmisségének vagy szeretetének jeleként. Klubpostások hordozták a klub ízléses kivitelezésű szavazócéduláit a fiúktól a lányokhoz, s végül a legtöbb szavazat alapján a vezetők kihírdették a bálkirálynő nevét. Ugyancsak ez év tavaszán Szász Gézáék azt is eltervezték, hogy — együttműködésben egy kereskedelmi leg is érdekelt féllel: a Zsombolyai Kisipari Termelőszövetkezettel — divatbemutatót rendeznek a klubban...

De miért is „ijedtek meg“ a tv-től a klub vezetői annak idején? Azt tapasztalták, hogy — közönségsiker ide, közönségsiker oda — szombat esténként a tv mind több ifjút marasztal otthon, noha a klub alakulásakor legtöbbjük éppen amellet kardoskodott, hogy szombat estére helyezték a klub rendezvényeinek fénypontjait és a bálakat. Nos, kiderült aztán, hogy az ok nem más, mint egy sorozat: a tv egyik igen népszerű filmsorozata, az *El fugitivo*, amelynek egyetlen folytatását sem akarták elmulasztani. Akarnokoskodó népművelő talán azonnal a „direkt meggyőzés módszerét“ vette volna elő. Szász Gézáék viszont a tévét bevitték a klubba. Ott azután azt a kérdést, hogy mikor fogja már el a szökevény a félkarút, mindenki a filmnek szegezhetette, szombatról szombatra.

Az ifjak láthatnak a tévében kiváló műsort is, amelyet aztán — a klubvezetők társaságában — nem egy esetben megvitatnak. Művelődés ez is.

Az ötletek forrása kimeríthetetlen

Nem vitás, hogy az ilyen kerekasztal-beszélgetésekből, vitákból a résztvevők többet nyerhetnek, mint például az olyan ismertető „előadásokból“, amelyeknek szövege régebb a rajoni művelődésügyi szerveknél készült, s amelyeket a legtöbb helyen — a könnyebb megoldás kedvéért? — egyszerűen csak felolvastak. (Meg nem állom, hogy ne nevettessek e helyen: tanúja voltam, hogy az egyik falusi „előadó“ — figyelmetlenségéből — felolvasta a következő, zárójelbe tett mondatot is: „...és itt az előadó helyi konkrétumokkal egészíti ki a generált adatokat“.) De lássuk csak, mit tettek például az óteleki népnevelők, amikor olyan szöveggel kerültek szembe, amelyet jó szakember szerzett ugyan, de gyengén írta meg, noha értékes adatokkal látta el.

Nos, itt a népművelők a sokszorosított kéziratot és a témába vágó más forrásmunkákat a szellemi versengést leginkább kedvelő ifjak tanulmányozására bocsátották, majd egy idő múlva nagysikerű *Aki tud, válaszol*-versenyt rendeztek. S ha már a sikereknél tartunk, itt kell megemlítenünk az irodalmi esteket vagy az olyan teadélutánokat, amilyen például a legutóbbi volt. Ekkor Frig József, ez az önművelésben is jeleskedő KISZ-titkár — előzetesen számos forrásmunkát felhasználva — eszmefuttatást tartott a fiatalok boldogságáról. S hogy ez az előadás valóban megnyerte az ifjak tetszését, a többi között a nyomban kialakult termékeny vita is bizonyította. De arra is tudunk már egy-két esetet, hogy az íráskészséggel ugyan nem rendelkező, de egyébként igen leleményes népművelő köztetszést aratott „térkép-

utazással" gyúrta át a felettes kulturális fórumtól kapott ismertető előadás stílusa-
lan anyagát. Így történt nemrég Orczyfalván, ahol közreműködtek a művelődési
otthon önkéntes népművelői is. Miután áttanulmányozták a szóban forgó, *Románia
térképe előtt* című anyagot, eredeti módon készítettek el hazánk térképét. A hő-
és vízerőművek mellett — gombnyomásra — kis villanyégők gyúltak ki és — pél-
dával — a vízerőművekre vonatkozó „jelmagyarázatban“ ez állott: „Erőnk vízből
fényt fakasztott...”

S hadd mondjunk el a rendezvény kapcsán még annyit, hogy nemcsak a tér-
kép, nem csupán a képes levelezőlapok, fényképek és festményreprodukciók tették,
hogy az „utazók“ valóban ott érezték magukat az utasvezetőtől élményesített, meg-
rajzolt tájakon (a vezető a szó konkrét értelmében is rajzolt: táblára rajzolta —
„menet közben“ — az útvonalat), hanem a zenei illusztrációk és betétek is. Pél-
dával a Bánságba — Nagyszentmiklóstra — érve Bartók-, Moldva kies tájain baran-
golva pedig Enescu-muzsikát hallgathattak hanglemezről.

Most pedig ugorjunk Orczyfalváról egy nagyot, s tekintsünk be az egyik szé-
kely művelődési otthonba, a mikóújfalusi, hogy a „térképutazásról“ szóló ismer-
reteink körét tovább bővíthessük. Itt már olyan ember „vezeti az utasokat“, aki egy
iskolás csoport élén maga is bejárt már több hosszú útvonalat (kerékpáron). A leg-
utóbbinak például a következők voltak a főbb állomásai: Fogaras—Rimnicul Vilcea—
Tîrgu Jiu—Turnu Severin—Orsova—Sztamora-Moravica—Belgrád—Zágráb—Ljubljana
—Trieszt—Velence. Fehér Ákos vagy Balázs Antal tanár így kezdhette a közönség
„utaztatását“: „Nézzük meg együtt, amit saját szememmel láttam...” És aki csak
egy kicsit is járatos falun, tudja, hogy a szemtanú szava sokszor a legmeggyőzőbb
érveknél is hatásosabb.

Aligha kell bizonyítanunk, hogy az orczyfalvi, mikóújfalusi és a hozzájuk
hasonló térképutazások sokkal vonzóbbak, mint az unalmasságig ismétlődő ismertető
előadások. Nos, éppen ez utóbbiak kapcsán kell e cikkben is hangsúlyoznunk, hogy
az érdeklődés fordított arányban áll a gyakorisággal. Azt jelentené azonban ez,
hogy most már üzenjünk hadat a népművelés egy-két régi formájának? Vannak,
akik például — az egyébként nem is oly régi keletű — rigmusbrigád-műsört tart-
ják elavultnak. Nos próbáljuk meg a kezdeti keresések után a gyakorlat útját
követve megtalálni a felmerült kérdésre a választ.

Műsorerőlködést nem, színvonalat igen!

Rég ideje már bevallanunk, hogy rigmusbrigád-honosító törekvéseinkben csak
igen keveset alapoztunk a többé vagy kevésbé gazdagon fellelhető brigádműsorok
elődeire, ha ugyan a mai ún. rigmusműsorok legtöbbje méltó arra, hogy a népi já-
tékokat, szokásokat, hagyományokat brigádműsor-elődöknek nevezhessük. Valami
újat akartunk kreálni, úgyszólván a semmiből. Ami ez csak az egyik dolog, amit
valóban nehezítő körülménynek nevezhetünk. A másik, amivel a rigmusbrigádok
száma gyarapításának hajszolásakor vajmi keveset törődünk: a műsoralkotás és
a rendezés kérdése. De foglalkozunk most csupán az előbbivel.

Miből is áll a „jó“-nak nevezett brigádműsor? Egyszerű a válasz: rigmusokból,
sőt, sokan azt is tudni vélik, hogy monológból, jelenetből, villámtréfából. Nos,
tegyük fel, hogy a faluban élnek még azok a folklórhagyományok, amelyekre vagy
amelyekből lehet újat építeni. De ki vállalhatja ezt a műfaji sokrétűségnél fogva
is nehéz feladat elé állító munkát? Nem hisszük, hogy ma is akadnának „szakértők“,
akik azt hinnék, hogy faluról falura olyan számban teremnek a jó képességű alko-

tők — írók, költők, zeneszerzők —, mint amilyen országos mennyiséget annak idején az agitációs művész-brigádokra vonatkozóan akartak egyesek elérni. Természetesen nem a folklórnak a művészetre gyakorolt termékenyítő hatását akarjuk itt kicsinyítő lencsével mérni, hiszen például az *Énekes madár* vagy a *Háry János* avagy a *Román rapszódia* még részleteiben sem férne ez alá. Ámde e művek megalkotásához úgy kellett tudni „folklórol“ és művészien, ahogyan Enescu, Kodály és Tamási Áron tudott.

Azt mondhatná erre valaki: minek úgy felcsapni egy ilyen-olyan falusi művelődési otthonban előadott műkedvelő műsor „árfolyamát“?! Csakhogy — különösen most, a „tv-korszakban“ — a falusi ember kulturális igénye sem kisebb a városiénál. Számos bánsági községben tapasztalhattuk, hogy sem a „népi“ jellegű, sem az esztrád-igénnyel írt, de merjük megmondani magyarul: *tákolt* brigádműsor nem hat a közönségre, hiszen már csak azzal is, hogy véges-végig magyaráz és primitíven oktatgat, eleve kizárja a művészetnek még az elemeit is.

A népművelés bármelyik formájának éltetését csakis a szöveg, no meg műfajonként, a rendezés, vezénylés, egyszóval: az előadás *színvonala* kell hogy igazolja, úgy, ahogyan azt a mákófalvi rigmusbrigád (műsorszerző: Kenéz Ferenc) előadása igazolta.

Különösen kezdő csoportoknál és együtteseknél természetesen előlegeznünk kell a fejlődés — többé-kevésbé felmérhető — perspektívájából kölcsönzött bizalmat, bizakodást is. De számos falusi rigmusbrigád esetében semmi sem biztathat arra vonatkozóan, hogy alaptalanul reménykedve a holnapra várt minőségi ugrásban, nyakát tekerjük ma a művészi ízlésnek, a hatásosnak, a valóban nevelőnek. Giccs csak giccsot burjánozhat.

Mire gondoltunk, amikor a tv-kérdést emlegetve alcímbe hangsúlyoztuk: „Új napokról — új nóta szól?“ Mindenekelőtt az ismeretátadás színvonala iránt támasztott megnövekedett igények jobb kielégítésére. A népművelés válasza a magasabb igényekre csak az lehet, hogy nem mond le önmagáról, s nem adja át helyét a kultúráközvetítés modernebb eszközeinek, hanem ott, ahol ez célszerű, felhasználja ezeket.

Persze, vannak olyan területek is, amelyeken a kultúraterjesztés legújabb gépe, a televíziós készülék sem képes a népművelés számos előnyét behozni. Csak néhányat említsünk a népművelés természetéből fakadó előnyök közül. A tv „kerekasztalának“ résztvevőivel nem lehet közvetlen módon vitatkozni, úgy, ahogyan azt a klubban tehetem. A tv rendezte szellemi torna résztvevőivel nem kelhetek versenyre, sem zálogosdit nem játszhatom legénypajtásaim s leánybarátaim körében, de már a klubunkban (igen, „a mi klubunkban!“), ha kedvem kerekedik rá, megtehetem. Képernyőm képernyőjén nem „térkép-, hanem tv-utazást“ láthatok ugyan, ám ha klubunkban az „utazás“ végeztével megkérdezek valamit, vezetőnk azonnal válaszol vagy legalább „útbaigazít“, míg a tv „útikalauz“ amilyen hirtelen jött, úgy el is tűnik, nem méltathat külön figyelemre sem engem, sem társaimat. A tévében a neves művészek legnagyobb szerűbb műsorát is láthatom-hallhatom, s ezt a lehetőséget is rendkívül nagyra értékelem. De a képernyőn *ők* énekelnek a *maguk* jókedvéből az én gyönyörűségemre, a klub vagy a művelődési otthon színpadán viszont *én* énekelhetek a *magam* jókedvéből úgy, hogy *másoknak* is tessék. De ha akár csak nézőnek-hallgatónak megyek is a klubba, teszem azt, színjátszó csoportunk előadására — még hozzá sem kezdtem ünneplőm felöltéséhez, s máris kezd belémlopakodni valami azokból a hangulatokból, élményekből, reflexiókból, amelyeket csak „a mi műkedvelőink“, „a mi közönségünk“ között tapasztalható akció—reakció láncolat képes kiváltani bennem és bennünk.

Részletezhetnők még azokat a sajátosságokat, amelyek a műkedvelés és a népművelés szükségességét éppúgy bizonyítják, akár a tévéét, sőt megemlíthetnénk még néhány tipikus klubtevékenységi területet (például a dettai bélyeggyűjtők vagy a Vöröscél-beli amatőr-filmesek kitűnő körét, akár a dettai zenetanulók körét, ahonnan a temesvári Pedagógiai Főiskola zongora-tanszakára is kerültek be növendékek, avagy a csanádi művelődési otthon fényképészeti körét). Mert a valószínűségben az igények továbbra is rétegződnek, és noha közülük egyesek még csak parázslanak, éppen ezek kapcsán kell újra hangsúlyoznunk az érdeklődés különféle szféráinak felkutatása nyomán a differenciált jellegű kulturális tevékenység kívánalmát, szükségességét.

Mindezeket figyelembe véve mi a népművelés korszerűsödését a legjobb tapasztalatok általános kinccsé tételére — nem uniformizálására! — és a mindenfajta ismeretek tudományos-esztétikai alapokon nyugvó átadására való törekvésben, a modern eszközök figyelembevételében, illetve felhasználásában és nem utolsósorban az igények további felmérésében és ezek kielégítésének valóban a mai kívánalmak rangjára történő emelésében látjuk.

Simonfi Imre

*Benczédi Sándor:
Kettesben*